

SON ALTUN ORDU HÜKÜMDARININ OSMANLI HÜKÜMDARI MEHMET II. YE BİR MEKTTBU

Fevzi Kurtoğlu
Deniz Lisesi Tarih Öğretmeni

Osmanlı İmparatorluğunun himayesine sığınan ilk Kırım Hanı Menlikirayın (Menekli kiray) Fatih Sultan Mehmede yolladığı mektupları neşrederken 2 numaralı mektubun mündericatı arasında; taht iline gönderilen elçinin henüz gelmediği, gelir gelmez hemen Devlet kapısına bildireceğinin yazılı olduğunu görmüş ve buradaki taht ilinden maksad Saray şehri olacağını fakat o zaman Altun Ordu Hükümdarı bulunan Seyit Ahmet Hana bu elçinin kimin tarafından gönderildiği anlaşılmadığını söylemiştim. Topkapı Sarayı Müze idaresi tarafından tasnif edilen evrak arasında 14/7130 numarayı taşıyan bir mektup bu elçi meselesini bir dereceye kadar aydınlatmaktadır.

21 × 68 santimetre eb'adında bir kâğıt üzerine 24 satır halinde yazılmış olan bu mektupda Kırım hanlarının mektupları gibi kahve renkli meşin bir kap içine konulmuştur. Baş tarafında altun yıldızla: Hüdavendigârîazam kardeşim Sultan Mehmet kâmu-kâr diye hitap edilmesi Fatih Sultan Mehmete gönderildiğini sarih olarak göstermektedir. Bu mektupda Uluğ Mehmedin mektubunda ve Menlikirayın bir mektubunda olduğu gibi damga yoktur. İmza da mektubun altında değil, sağ tarafında olup altun yıldızla üç satır halinde: tahtelmehabbet - Ahmet İbni Mehmet İbni Timur - diye yazılmıştır. Mektubun son satırında: tarih sekiz yüz seksen ikide mubarek Sefer ayının nisfında istiktap kılındı cümlesile tarih konulmuştur. Ekseri İslâm hükümdarlarının mektupları mündericatı türkçe bile olsa arapça tarih attıkları halde bu mektubun tarihi türkçe olması dikkate değer. 15 Sefer 882 hicrisi 29 Mayıs 1477 milâdisine tesadüf etmektedir. [1]

[1] Altun Ordu Hükümdarı Toktamış; Timürlenk ile yaptığı muharebelerde mağlûp olarak Saray şehrini terk ile kaçmağa mecbur olmuştu (1399). Bundan sonra Altun Ordu tahtına Urus Hanın oğlu Temur Kutluk geçmişti. Fakat kudret ve kuvvet Edüğe Beyin elinde idi bundan sonra Şadi Bey Han, daha sonra Pulat Demür Han tahta geçti; hatta 1408 de Moskova muhasara altına alındı

Seyit Ahmet Han mektubununun 9 satırı Fatihin elkabı ve methiyesi ile doludur. Bunlar arasında (Sultanü Selâtinülarap vel Acem) tabirinin kullanılması dikkati çekmektedir. Bundan sonra mektubu yazmasındaki maksada geçer. Ve İlçi olarak gönderilmiş olan Karaca Bahadurun geldiğini ve sağ ve selâmetliğiniz ile fethedilen beldelerin haberini getirdiğini ve bunu işiterek çok memnun olduğunu söyler. Acaba fethedilen beldeler nerelerdir? Fatih Mehmet II, 1476 ilkbaharında Buğdan Prensi Etyen üzerine sefer yaptığı ve 20 Temmuz 1476 da (Rozboyni) vadisinde kazandığı zaferi hatırlarsak fethedilen beldelerin nereye ait olduğu anlaşılır. Seyit Ahmet Han, bundan sonra iki hükümdar arasında kardeşlik muhabbetinin zahir olduğunu ve bundan sonra da devam etmesini ve iki taraf arasında (İlçi ve Kilâcı) adamlarımız varsın gelsin dostluk ve kardeşlik günden güne çoğalsın diye kardeşi oğlu Aziz hocayı İlçi olarak gönderdiğini söyler. Kendisi Cingiz Hanın bir oğlu olduğu gibi Aziz hocanın da diğer bir oğlu olduğunu söyleyerek onun kendi katında mühim bir yeri olduğunu anlatır. Ve iki taraf arasındaki dostluğun son derece ziyade olmasını, hattâ dost ve düşman arasında bir at kalksa ve siz her hangi tarafa sefere azmetseniz biz dahi bu taraftan size takvियet vermeğe hazırız, bugünden itibaren sizin ve bizim aramızda kardeşlik ziyade olsun diye Hazretinize Resül (İlçi) gönderildi demektedir.

ise de Edüğe Beyin tahakkümüne karşı yeni isyanlar oldu ve nihayet Temur Kutluk oğullarından Temur Han Hükümdar ilân edildi. Fakat bu zat da çok zaman kalamadı Tokatmış oğullarından Celâlettinin hücumu karşısında Saray şehrini bıraktı (1412).. Fakat bu Han da 1426 da kardeşi Kerimberdi tarafından öldürüldü. Bu hükümdardan sonra Toktamış oğullarından Cabbar Berdi, Kepek, Kadir Bardi sırasile han oldular. Bunlardan Kadir Berdi 1426 da Edüğe Bey ile yaptığı bir muharebede maktul düştü; bunun üzerine Temur Kutluğun oğlu Temur Hanın oğullarından küçük Mehmet tahta çıktı ve Edüğe Bey ile yaptığı muharebeyi kazandı, Edügeyi öldürttü. Biraz sonra Uluğ Mehmet gelerek kardeşi küçük Mehmedin yerine Saray şehrinde tahta geçti. Fakat o da Ak Orda Prenslere uğraşmağa mecbur oldu ve 1423 de Berak Hanı mağlûp ve katlederek vaziyeti kurtardı ise de dahili karışıklık sona ermedi. Uluğ Mehmed de 1437 de Saray şehrini terk ile Garbi Rusyaya kaçmağa mecbur oldu. Bunun üzerine küçük Mehmet Han tekrar Hükümdarlığa geçti. Bu hükümdar da 1445 de vefat ettiğinden yerine yukarki mektubun sahibi Seyit Ahmet Han geçti ve 1445 den 1481 e kadar Hükümdarlıkta kaldı mektubun imzasında görülen adlar da yukarıda verilen izahatı teyit etmektedir. (Kırımın Osmanlı İmparator luğuna eklenmesi: Bedriye Sabit, İstanbul 1934).

Fatih Sultan Mehmedin 1476 da buğdana yaptığı sefer esnasında Seyyit Ahmet Hanın Kırım yarım adasına hücum ettiği gözönüne alınırsa, Fatih Sultan Mehmedin bu vak'adan sonra Altun Orduya İlçi olarak Karacabeyi gönderdiği görülür. Acaba Menlikirayın mektubunda taht iline gönderildiğinden bahsettiği ilçi gimdir. O da Fatih Sultan Mehmet tarafından mı gönderildi? Elde bulunan malûmat ile şimdiki halde bunu tespit etmeğe imkân yoktur. Belki Topkapı Sarayı evrakı arasında bu noktayı da aydınlatacak vesikalar çıkacaktır. Seyyit Ahmet Hanın mektubunu aynen yazıyor, fotoğrafını da yazının sonuna ekliyorum.

Hu

Hüdavendîgârîâzam Kardeşim Sultan Mehmet Kâmükâr

Becenabı istisal ahuleaz velkerem Sultanül selâtinil arabi vel acem Malikü rikabil ümem Zillullahı filardeyn kahramanül ma vettin nasirü ibadillah hafizu bilâdillah kahirü adaillah ağdelü Selâtinil insi velcan menbai ihsanül madeleti velihsan giyasüdünya veddin mürebbiül ülemai vel müstaidin halledalahü mülkehu ve sultanehu veceale fevkal ferkateyn mekânehü ve eyvanehu ve hak süphanehu ve taalâ afitabı azemat ve bahtiyarî ve sayei saltanat ve kâmükârî ve der anailleyli ve atrafennehari ve ez hazreti süphani ve kuvvei bürhanî mezidi ömür ve devamı devlet ve huludî âzemet ve haşmet ta dameni kıyamet tabende ve bayende darâd zilli zelâli ebeden mebsud bad bilhürmetin nebiiyi ve alihil emcat.

Bade ezgarez mehabbetü biluhvet ve tebliği tetmi-müttahiyeti ilâm ol tururkim resuli mürsel karaca Bahatur Gildi.

Sizin sağ ve selâmetliğinizi bizgâ malûm kıldı hem ol ahparü büldan meftuhunu daki bizgâ tayin kıldı biz daki bade istmail kelâm begayet velâ nihayet şadkâm olduk elhamdülillâhi tealâ fahseni (ve husnu) istikmali umure sizin ve bizim aramızda karındaşlık alâ tarikil mahabbe zahir buldu. Min baid hazihil eyyam ve dehren minel ağvam iksük bulmay ağır selâm yengil bulâk birle ilçi ve kilâcı adamımız barsun gilsün dostluk karındaşlığımız gündin güngâ terakki kılusun teyib sizgâ ilçilikgâ Aziz hoca atlığ (atalig) karındaşım oğlunu yipardım Cingiz hanın bir oğlu men min bir oğlu Aziz hoca turur. İmdedin sonra sizin birle bizim aramızda tengri inayeti birle dostluk oltarika ziyade

bulğay kim inşaallah daki (tealâ) songu zamane da dost düşman arasında bir at kalgay dak her tarafa siz azim ve sefer kılsanız biz daki bu taraftın sizgâ takviyet kılurğa hazırmız bade ihtisarül kelâm bu gündin ilkâru kayu işkim sizin ve bizim aramızda karındaş ziyade singa taalluk tutar ol işinin tacilinkâ istidat kılurğa meşgul bulsanız siz hâkim siz tüp (teyib) ağır selâm ve yenkil (bölek) bulak birle hazretigâ resul irsal kılındı. Tarih sekiz yüz seksen iki de mubarek Safer ayının nısfında istiktab kılındı.

*Tahtel mehabbet Ahmet İbni
Mehmet İbni Temur Han*

Mektupta geçen bir kaç kelimenin izahı

يَنكَبِل (yengil) = Hafif

بُولَاك (bulâk) = Hediye

كِيَلَاجِي (kilâci) = كِيدوب كلنلر (قوربه)

يَبَارْدِيم (yabardim) = كُوندردم

مِنْمِن (menmin) = م.

سُونَكْنِي (songu) = صوك

ايمدى دىن سونك (imdidin sonun) = Şimden sonra (şimden giru)

٤٥

خداوندگار اعظم قدوس بشارت مآب

بجانب استیصال ان لاعز ولاكرم سلطان السلاطين العرب والنجم مالك قار
 ظل الله في الارضين قرومان الاء والطبن ناصر عبد الله حان وطلبه والله قاهر عدوه
 سله طين الانيس والبان منبع احسان العدة ولاجان غيا الدنيا والدين
 صوفى العلماء والبتدين خلا الله ملكه ما لطانه وجعل فوق الفوقين كما واوله
 وحق كانه وتعالى افاض عظم وحيث ان وبما به لطنت وكامكان ودر آناه الليل
 النصار ولرخصه كاني وقى برهان فز يدعرو دام دولت وخطو وعظمت وحسنه فاطمن
 قيامت تايمه وبابنده داماد ظل ظلال ابد امير طابا بحيرة النبي واله محمد

بدل عرض عليه لاصق وتبلغ تميم النجبة اعلام

اول ستور كيم رسول مرسل فسلج بجا فقولك

قله

سيرتک بساخ و بلامت ليفينك في بزك معلوم قلدي عملول اخبار بلدان مفتح في بزك نصين

اول ستور قیم بر اول منزل قسریج بخانه کمالی

سینک ساج و به مت لیقینکیزی بزکا معلوم قیلدی عمو اول اخبار بلدان مقصود بزکا مقین
بزنی بعد استماع الطلام بفايت ولا نخابت شاد کام اولوق الحمد لله تعالی جاسه
امور بیزنک و بیزنک آرمیزدا فریندیش لیق علی طریق المجتبه ظاهر بولای بزبوضه کلام و
مرا لاطام ابلسول بولای اغیرسه م بیکل بولال بره ایلچی و کله چی لکم عیف با هرین بلیشن
د دست لوق فریندیش لیقینکیزی کونکاتر قلسون سبک برکط ایلچی لیک

عزیز خواجه
قلم

عزیز خواجه ایلچ فریندیشم اوغنون بیاردیم جینکیزی نینکیز بر اوغال من من
بر اوغال عزیز خواجه ستور امدی دین بیزنک بیزنک بره بزیم آرمیزدا شکر چی
بره دوست لوق اول طریقه زیاده بولغای قیم نیشانه بی سونکیزی زمانه دادوسه
دشمن ارا بنط بر آف قانقایی طرفغایه یز عزم و غیر قلسا نلین بزنی بو طرف دین
بیزکا تقویت قلوغای حاضرمین بعد اختصار الطلام بولوبدر ایلکاو قابو ایسه قلم
وبیزنک آرمیزدا قیظیش زیاده بیضا تعلق تونار اول ایس نیکل بیلیکا استعداد قلدوز
شعور بولانکیزی حاکم یز تیر اغیرسه م و بیکل بولال بره حصه تغایر اول ایلچ

تاریخ کیزی بولسا انان و ابار صورتی نکل نصیندا ایستکاب قلمی